

ОКУТУУНУН АЛГЫЛЫКТУУЛУГУ – НАТЫЙЖАГА КАРАТА БАШКАРУУДА

Макалада билим берүүнү башкарууга карата методдор менен ыкмалардын алгылыктуюлуугу анын натыйжасына ориентир болушу зарыл экендиги айтылат. Ал эми башкаруунун натыйжасына ориентир алуу атайын параметрлерге негизделсе туура болору белгиленет.

Түйүндүү түшүнүктөр: лицейлик билим берүү, билим берүү маданияты, билим берүүнүн сапаты, уюштуруучулук маданият, башкаруудагы параметрлер.

Акыркы он жыл аралыгында өлкөбүздө билим берүү (дегеле, жалпы билим берүү, кесиптик билим берүү, жогорку билим берүү ж.б.) натыйжага багытталып берүү нугуна бурулду. Ошондой эле билим берүүгө карата коюлган максаттын аткарылышы, же тескерисинче, аткарылбай жатышынын себептерин тактоо, максат менен жыйынтыктын дал келүү шартын аныктоо, башкаруунун жыйынтыгына жетүү жолун белгилөө, башкарууга карата методдорду ылгоо жана башка ушуга байланышкан маселелер учурдагы актуалдуу маселелердин бирине айланды.

Көпчүлүк учурда билим берүүнү реформалоонун жана ондоп-түзөөнүн ийгилиги билим берүүнү башкарууда колдонулган методдордон көз каранды. Дегеле, жалпы билим берүүнү башкарууга ылайыктуу универсалдуу моделдин болушу мүмкүн эмес. Себеби ар бир өлкө өзүнүн билим берүү стратегиясын жана ага карата колдонула турган окутуунун өзгөчө методдорун тандап алат. Бирок ошондой болсо да, айрым өлкөлөрдөн алынган тажрыйбаларда билим берүүнү башкаруу системасынын эффективдүүлүгү үчүн алгылыктуу жана келечегине ишеним менен атай турган методдор менен ыкмалардын бар экендиги айтылат.

Билим берүүнү башкарууга карата методдор менен ыкмалардын алгылыктуюлуугу анын натыйжасына ориентир болушу зарыл. Тактап айтканда, билим берүүгө коюлган

максаттын аткарылгандыгы же аткарылбай калышы – башкаруу багытынын бурулушуна алып келет. Ресурстук жактан толук камсыз кылуу менен дайыма эле билим берүүдөгү жогорку жетишкендиктерге жетишүүгө болот деп айтууга болбойт. Тескерисинче, саналуу гана каражаттарды билгичтик менен колдонуп деле жогорку жетишкендиктерди алууга болот.

Учурда “мыкты мектеп” өзүнүн жогорку квалификациялуу жана жакшы маяна алган мугалими, окуучуларынын саны, түрдүү каражаттары, толук камсыз болгон китепканасы, ар түрдүү окуу материалдары, Интернет жана информациялык технологиянын жабдылышы менен аныкталбай калды. Чыныгы “Мыкты мектеп” – бул толук кандуу ресурс менен жабдылган мектеп эмес, жогорку жетишкендиктерди көрсөткөн мектеп [4].

Натыйжага ориентир болуу үчүн так жана өлчөөгө мүмкүн болгон окутуунун жыйынтыгын аныктоону, долбоорлордун жана программалардын системасын иштеп чыгууну талап кылат [1]. Андай долбоорлорду жана программаларды иштеп чыгууда бир нече кадамдар эске алынууга тийиш:

- жогорку жетишкендиктерди камсыз кылган окутуунун жыйынтыгын алууга кызыкдар кылуу;
- мүмкүн болгон тактык менен тыкыр анализ жүргүзүү;
- мониторинг жана баалоо жүргүзүүгө ылайыктап, так көрсөткүчтөрдү тактоо;
- реформалоонун логикалык, техникалык жана практикалык стратегиясын аныктоо;
- стратегиянын ишке ашырылышында келип чыгуучу кооптуу жагдайларды эске алуу;

– реформаны жүргүзүүдө адамдын өнүгүү келечегин жана туруктуулугун пландоо.

Ал эми башкаруунун натыйжасына ориентир алуу төмөндөгүдөй параметрлерге негизделсе туура болорун белгилемекчибиз.

Адистерди даярдоо. Саясий келишимдерди пландап, аларды ишке ашырууда кадр маселеси негизги маселелердин бири. Көпчүлүк өлкөлөрдө билим берүүдөгү менеджмент боюнча даярдоо базалары жакшы өнүккөн. Мындай даярдоо институттардын жана университеттердин алкагында атайын магистрдик жана докторлук программалар аркылуу окутулат. Ал эми адистердин квалификациясын жогорулатуу, даярдоо боюнча кыска мөөнөттүү курстар жана кайра даярдоочу программалар көпчүлүк учурда билим берүү системасындагы айрым жетишпестиктерди жоюу үчүн гана окутулат. Мындай курстар аркылуу зарыл болгон практикалык көндүмдөргө ээ кылуу мүмкүн эместигин белгилешип, сертификаттарды алуудагы формалдуулукка гана жол берет деп билишет.

Жоопкерчиликте бөлүштүрүү. Билим берүүнүн ар бир деңгээлдериндеги – мектептен баштап министрликке чейинки – полномочиелерди жана жоопкерчиликтерди так бөлүштүрүү башкаруу системасынын негизги элементи катары саналат. Билим берүүнүн ачыктыгы жана анын сапатынын камсыз болушу борборлоштурулган билим берүүнүн моделинин түзүлүшүн талап кылат. Борборлоштурулган текшерүү жана башкаруу саясаты билим берүү кызматтарын кеңейтүү маселесинин чечилишине мүмкүндүк берет. Коомдун талабын аткаруу жана билим берүүнүн сапатын камсыз кылуу боюнча шарттарга ориентир болуунун негизги стратегиясы болуп мектептердин жана жергиликтүү башкаруу уюмдарынын өз алдынчалуулугуна, ошондой эле аларды конкреттүү иш-аракеттерди аткарууларына мүмкүндүк берүү керек. Маалым болгондой, мектептин жана жергиликтүү уюмдардын ишин жакшыртуу менен сапатты көтөрүү маселесин чечүүгө болот. Мындай болбогон шартта полномочиелердин жана жоопкерчиликтердин кайталанышына алып келип, билим берүүнүн сапатын төмөндөтөт. Ошондуктан башкарууда жоопкерчиликтерди так

бөлүштүрүү зарыл. Алар жергиликтүү башкаруу органдары менен мектептердин ортосундагы башкаруу, мектеп жетекчилиги менен мугалимдердин ортосундагы жоопкерчиликтер ж.у.с.

Өз алдынчалуулук жана жоопкерчилик. Мектептин өз алдынчалуулугу анын билим берүүдөгү практика жүзүндө таанытылган көрсөткүчтөр менен аныкталат. Ал үчүн мугалимдердин адистик жактан мыкты даярдыктары, билим берүүнүн максаты, келечеги жана окутуу методдорунун туура тандалып алынуусу, муну менен катар, өздүк бюджеттин туура бөлүштүрүлүшү керек. Бардык чечимдер жоопкерчилик менен аткарылып, акырында отчеттуулук зарыл. Отчеттуулук – бул ишмердүүлүктүн бардык чөйрөсүнүн жыйынтыгы боюнча коомчулуктун алдында милдеттүү жоопкерчиликтин аткарылышы тууралуу маалымат берүү болуп эсептелет. Коомчулуктун алдында мектептин өз алдынчалуулугу жана жоопкерчилиги билим берүүнү башкаруу системасынын өзгөчөлүгү катары саналат [5].

Мектепке болгон ишеним. Коомчулук жана мектепти көзөмөлгө ала турган жогорку органдар тарабынан мектепке болгон ишенимдүү атмосферанын түзүлүшү билим берүү системасындагы ар түрдүү жагдайларда мектеп өзү таяныч катары кабыл алынат. Мындай мектептин алдын-ала өнүгүү стратегиясы аныкталат. Андай стратегиянын практикалык жагдайы болуп: мыкты практиктерди тартуу; өз алдынча текшерүүлөрдү, өзүн-өзү баалоону жолго коюу; айрым бир маселелерди чечүүдө мындай мектептин тажрыйбасын эске алуу; жакшыртууга карата түзүлгөн ар түрдүү программаларды колдоо ж.б.

Кызыкдар кылуу. Билим берүүгө кызыкдар болгон тараптардын ой-пикирин угуу - мектептин, жергиликтүү башкаруу органдардын жана мамлекеттик мекемелердин ишмердүүлүктөрүндөгү негизги маселелердин бири. Андай пикирлер көпчүлүк учурда эки тараптардын бирдей чечимге келген келишимдери менен аяктайт. Мындай чечимдерге келүүгө бир топ себептер бар:

- билим берүүгө жана практикалык ишмердүүлүккө калктын демократиялык көз карашта пикир берүүсү;
- башкаруу органдарынын өз алдынча иш жүргүзүүлөрү;
- коомдун талабын эске алуу менен билим берүү саясатынын жүргүзүлүшү;
- массалык маалымат каражаттарынын жана Интернет булактарынын маалымат жарыялоого ачык болушу ж.б.

Кызыкдар болгон тараптарга ар бир инсан, топтор же уюмдар кириши мүмкүн [1]. Билим берүүгө кызыкдар болгон тараптардын пикирлеринин ишке ашышы билим берүү мекемелеринин көзөмөлүндө болот. Аларды ишке ашыруу бир ирээттүү жана алдын-ала ойлонулган кадамдар менен жүргүзүлүшү зарыл. Андай кадамдар болуп:

- билим берүү саясатындагы негизги делген маселелерди бөлүп алуу, талкууга коюу;
- маселелерди чечүүнүн жолдорун аныктоо, кеңеш алуу;
- эффективдүү ишке ашырылышын пландоо.
- мектепти башкарууну жардамдашууга, кызматташууга карата ата-энелер кеңешин түзүү.
- ата-энелерден жана коомчулуктун өкүлдөрүнөн жоопкерчиликти алууга шайлоо.

Кызыкдар болгон тараптар жана коомчулук – бул жалпыланып айтылганы менен аткарууга жана көзөмөлдөөгө келгенде биргелешип, бирдей чечимге келүү менен маселени чечүүгө болот.

Маалымдоо. Айрым бир келишимдерди же кандайдыр бир маселенин чечилишин малымдоодо маалымат ар бир адамга, ата-энеге, коомчулукка, социалдык топторго жеткиликтүү, так жана ачык жазылышы шарт. Мектеп өзүнүн ишмердүүлүк тууралуу системалуу түрдө мамлекеттик органдарга маалымат берип турушу кажет. Ошону

НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ. ПЕДАГОГИКА. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ

менен бирге эле ар бир аткара турган иш планы такталып, анын аткарылуу аракеттери тыкыр көзөмөлгө алынып турушу зарыл. Маалымдоо – бул жөн гана мектептин аткарып жаткан иштери тууралуу билдирүүлөр эмес, ал билим берүү системасынын багыттарын аныктап турган көрсөткүч да болуп эсептелет. Белгилүү болгондой, мектептин ишмердүүлүгүн маалымдоо бир нече өңүттө каралат. Алар:

- өзүн-өзү баалоо боюнча отчет [7];
- иштин жүрүшү боюнча жалпыланган отчет;
- публикага отчет [6];
- маалымат берүүгө гана арналган отчет;
- кыскача мазмунун берүү үчүн гана түзүлгөн отчет;
- мисалдар, көрсөткүчтөр менен көрсөтүүнү талап кылган отчет;
- атайын берилиштер камтылып, анализ жүргүзүлгөн отчет;
- салыштыруулар менен түзүлгөн отчет;
- сурамжылоолордун, ой-пикирлердин жардамы менен түзүлгөн отчет ж.б.у.с.

Жыйынтыктап келсек, жогорудагы белгиленген параметрлер боюнча билим берүүнүн натыйжасына ориентир алып башкаруу башкаруунун эффективдүүлүгүн арттырууга негиз болуп бермекчи.

Адабияттар:

1. Stephen Webber. **Stakeholders and Education Policy: Trends and Challenges**. Khanty-Mansiysk Education Conference, October 2007.
2. T.N. Postlethwaite. **Monitoring educational achievement**. UNESCO: International Institute for Educational Planning, 2004.
3. Набор инструментов для планирования в сфере образования. Институт Всемирного банка. По материалам курса обучения для стран региона Европы и Центральной Азии *«Реформа политики образования: региональные решения глобальных задач»*. Киев, Украина, 24-28 марта 2008 г.
4. Пинская М.А. Учебно-методический курс «Внутриклассное оценивание». – М.: Академия народного хозяйства, 2008.
5. Политика, основанная на знании: опыт Англии и Шотландии. – М.: Университетская книга, 2006.
6. См. подробнее: Sevilla, Maribel, and Don Winkler. 2003. “Information for Accountability in Decentralized Education: Implementation of Report Cards.” Draft EQUIP2 Policy Brief. Washington, D.C.: AED.
7. Политика, основанная на знании: опыт Англии и Шотландии.– М.: Университетская книга, 2006.